

NIÇİN VAVEK

Uygar insan kendisini, çevresini ve toplumu sorgulayan insandır. Uygar insan aynı zamanda, hukukun üstünlüğü ilkesine saygılı, sosyal devleti olgunlaştırma ve yaşatma isteğinde olan insandır. Uygar insan çevresine ve topluma karşı sorumluluk duyan, kazancının vergisini yasalar çerçevesinde ödeyen ve ödediği verginin nerelere, niçin harcadığını denetleyen insandır.

Bizler, yasaların öngördüğü vergiyi ödeyen yurttaşlar olarak, ödediğimiz vergilerin toplumun çıkarlarına uygun olarak harcanmasını isteme hakkına sahibiz. Ama bu hakka sahip olmak yetmiyor. Uygar insan, aynı zamanda bu hakkı kullanmayı bir görev olarak kabul eden insandır.

Sağlıklı bir ekonomide, kamu harcamaları, yurttaşlardan alınan vergi ve benzeri zorunlu ödemelerle karşılanır. Ancak genellikle bu ödemelerin tek başına kamu harcamalarının tümünü karşılamadığını biliyoruz. Bu durumda hükümetlerin önünde iki seçenek vardır. Bu seçeneklerden birisi borçlanmak, ikincisi de para basmaktır. Ancak bu iki seçeneği hükümetlerin sürekli ve sınırsız kullanma olanakları yoktur. Kaldı ki bu iki seçeneğin getirdiği yüküde, sonuçta zorunlu ödemeleri yapan yurttaşlar ödeyeceklerdir. Bu nedenle kamuya kaynak yaratımının toplum tarafından denetlenmesi ve yaratılan kaynakların kullanım alanlarının sürekli gözlem altında tutulması, çağdaş toplumların demokrasi anlayışlarının temelini oluşturmaktadır.

Vergi, doğrudan devletin hükümler alanına giren bir konudur. Devletin varlığı ile özdeş bir kavramdır. Yurttaş olmanın gerektirdiği bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayasamız da konuyu 73. maddesinde şöyle düzenlemiştir.

"Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaftık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir."

Vergi, kamu harcamalarını karşılamak amacıyla toplanan bir ekonomik değerdir. Ancak vergi toplanırken kişilerin ödeme güçlerinin gözardı edilmemesi gerektiği de açıktır. Verginin temel özelliği ise, ödemedeki zorunluluk ilkesidir. Bu nedendir ki, vergi uygulamalarında keyfilige yer yoktur. Tarihsel süreç içinde, vergileme yetkisinin, sınırlı bir yönetici sınıfının elinden alınıp, toplumun iradesini yansıtan kurumlar tarafından kullanılmasının temel nedeni de budur. Günümüzde artık kimin, ne zaman, hangi koşullarda, ne kadar vergi ödeyeceğini ancak ve ancak yasalar belirler.

Yönetimsel kararlarla kişilere ya da kurumlara mali yükümlülük getirilemez. Çünkü;

"... verginin tarh, tahakkuk ve tahsil aşamalarını belirleyen yasal düzen/emeler hukuksal güveni sağlar. Oluşan güven, hukuk devletinin de doğal sonucudur. Devletin vergilendirme yetkisi, vergide yasallık, eşitlik, mali güç ve genellik gibi kimi anayasal ilkelerle sınırlandırılmıştır..." (Anayasa Mahkemesi Kararı Esas:1992/29 Karar 1993/23 Karar Günü: 24.6.1993)

Dolayısıyla siyasal iktidarlar, çıkaracakları vergi yasalarında Anayasal normları dikkate almak zorundadırlar.

Verginin toplanması kadar, harcanmasının da önemli olduğu açıktır. Çünkü bir hukuk devletinde, siyasal iktidarlar topladıkları vergileri dilediklerince harcayamazlar. Bu konuda da, tıpkı vergide olduğu gibi bazı Anayasal kurallar geçerlidir. Anayasa'ya göre, "**Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.**" (Madde 161).

Dolayısıyla bir ülkede toplanan vergilerin hangi alanlara harcanacağı bütçe yasalarıyla belirlenmektedir. Bütçe yasalarının bu açıdan çok önemli olduğunu vurgulamak gerekir. O kadar ki Anayasa, bir bütçe yasa tasarısının ne zaman Parlamente'ye sunulacağını, tasarımın nasıl görüşüleceğini ve görüşme takvimini -diğer yasa tasarılarının tabi olduğu prosedürden farklı olarak- "**mali hükümler**" başlığı altında belirlemiştir.

Kuşkusuz, gerek vergi gelirlerinin toplanmasında, gerekse toplanan vergilerin harcanmasında "**sosyal devlet**" ilkesinin unutulmaması gerektiği açıktır. Bir Anayasa Mahkemesi kararında da belirtildiği üzere;

"Sosyal hukuk devleti (...), insan hak ve özgürlüklerine saygı gösteren, ferdin huzur ve refahını gerçekleştiren ve güvence altına alan, kişiyle toplum arasında denge kuran, özel teşebbüsün güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayan, çalışma hayatının gelişmesi için sosyal, iktisadi ve mali önlemler alarak çalışanları koruyan, milli gelirin adil biçimde dağılmasını temin eden, hukuka bağlı ve gerçekçi bir özgürlük rejimini uygulayan devlettir" (Anayasa Mahkemesi Kararı Esas: 1992/29 Karar:1993/23 Karar Günü: 24.6.1993).

Anayasa Mahkemesi kararında tanımını bulan "**sosyal hukuk devleti,**" günümüzde çağdaş devletle eş anlamlıdır. Ancak sosyal hukuk devletini gerçekleştirmenin pek de kolay olmadığı bir gerçektir. Çünkü sosyal devlet, sağlıklı ve yeterli gelir kaynaklarına sahip devlet demektir. Sosyal devlet, aynı zamanda bu kaynakları yurttaşları arasında olabildiğince adil paylaştıran devlettir. Anayasa Mahkemesi aynı kararında bu gerçeğin altını çizmiştir:

"Anayasa'nın 2. maddesinde; Türkiye Cumhuriyeti'nin Sosyal bir Hukuk Devleti olduğu belirtilmiş 5. maddesinde de, kişilerin ve toplumun refah huzur ve mutluluğunu sağlamak üzere siyasal, ekonomik ve sosyal engellerin kaldırılması devletin temel görevleri arasında sayılmıştır. Sosyal devlet, sosyal adaletin, sosyal refahın ve sosyal güvenliğin gerçekleşmesini sağlayan devlettir. Ekonomik ve mali politikalar sosyal devletin gerçekleşmesini sağlayan araçlardır. Adil ve dengeli bir vergi politikası sosyal devletin vazgeçemeyeceği ilkelerden birisidir." (Esas: 1992/29 Karar: 1993/23 Karar Günü: 24.6.1993)

Görüleceği üzere, devletin izleyeceği "**ekonomik ve mali politikaların**" temel amacı, sosyal devletin oluşmasını sağlamak yönünde olmak zorundadır. Bu Anayasa! bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demokrasilerde yasalar, parlamentolarda görüşülüp, kabul edilmektedir. Parlamentolarda tartışmalara katılıp, görüş bildiren ve sonuçta yasayı kabul veya reddedenler, yurttaşların kendilerini temsil etmek üzere seçtikleri milletvekilleridir. Ancak günümüzde yurttaşlar milletvekillerini, hükümetleri, bakanlıkları etkilemek ve denetlemek için de baskı grupları oluşturabilmektedirler. Baskı gruplarının günümüzdeki adı ise "**Sivil Toplum Örgütleri**"dir. Gerçekten de günümüzde insanlar, amaçlarını anlatabilmek ve seslerini amaçları doğrultusunda daha iyi duyurabilmek için bir araya gelip örgütlenmektedirler. Bu davranış, toplum içinde yaşayan bireyin, kendi toplumuna karşı duyduğu sorumluluktan kaynaklanmaktadır. Çünkü günümüzde insanlar sadece kendi sorunlarıyla değil, çevrenin, doğanın, toplumun sorunlarıyla da ilgilenme duyarlılığını gösteriyor, özveriye katlanıyor ve sorumluluk almaktan kaçınmıyorlar.

Sorgulayan yurttaş olmak...

Uygar insan kendisini, çevresini ve toplumu sorgulayan insandır. Uygar insan aynı zamanda, hukukun üstünlüğü ilkesine saygılı, sosyal devleti olgunlaştırma ve yaşatma isteğinde olan insandır. Uygar insan çevresine ve topluma karşı sorumluluk duyan, kazancının vergisini yasalar çerçevesinde ödeyen ve ödediği verginin nerelere, niçin harcandığını denetleyen insandır. Ama aynı zamanda uygar insan, gördüğü ya da yaşadığı haksızlıkları, yasalara aykırılıkları çekinmeden dile getiren ve eleştiren insandır. Örneğin, oluşturacağımız sivil toplum örgütleri aracılığıyla, vergi kaçakçılığının toplumun benimsememesi gereken bir suç olduğunu, toplumsal dengeleri bozduğunu, vergi kaçakçılarının kamuoyuna açıklanması gerektiğini dile getirmeliyiz. Bir diğer anlatımla, toplumun değer yargılarının bu yönde oluşmasına katkıda bulunmalıyız. Dolayısıyla yapılması gereken vergi kaçakçılığına karşı toplumsal bilinç oluşturmaktır. Kaldı ki, vergi yasalarının eksiksiz bir şekilde uygulanmasını istemek, vergi denetiminin etkinleşmesini sağlamak için görüş bildirmek, topluma karşı sorumluluk duyan her yurttaşın görevi olmalıdır. Bu ve benzeri konularda sivil toplum örgütlerinin gösterecekleri çabalar, yasaların daha sağlıklı ve yansız uygulanmasını sağlayacak ve vergi kaçırmada caydırıcılık işlevini yapacaktır.

Öte yandan, toplanan vergilerin, nasıl ve nerelere harcandığını da bilmek ve sorgulamak zorundayız. Çünkü bizler yurttaş olarak, üretirken, tasarruf ederken, tüketirken, daha doğrusu yaşamımızın her döneminde vergi ödüyoruz. Sosyal güvenliğimiz için, sosyal güvenlik kuruluşlarına prim ödüyoruz. Her yıl yasaların öngördüğü mali yükümlülüklerimizi yerine getirirken, milyarlarca liralık kaynağı kamuya aktarıyoruz. Peki, kamunun bu kaynakları nerelere, nasıl harcadığını yeterince biliyor muyuz? Kamunun sunduğu hizmetleri eleştirirken acaba ne kadar haklıyız? Çünkü önce bilgilenecek ve daha sonra eleştirmek ya da görüş bildirmek gerekmiyor mu?

Niçin VAVEK?

- Çevremize baktığımızda, bir yandan görkemli kamu binalarını, öte yandan kapanmayan çukurları, standartlara uygun yapılmayan binaları, yolları ve köprüleri görüyoruz. Bireysel olarak bunu eleştiriyor ya da sessiz kalıyoruz.
- Politikacılarımızın gelin alaylarını aratmayan karşılama ve uğurlama törenlerini medyadan izliyor ya da tanık oluyoruz. Bireysel olarak bunu eleştiriyor ya da sessiz kalıyoruz.
- Medyadan kamunun savurganlıklarını okuyor, görüyor ya da izliyoruz. Hatta politikacılarımızın bu konu ile ilgili itiraflarını dinliyoruz. Bireysel olarak bunu eleştiriyor ya da sessiz kalıyoruz.
- Neredeyse artık umursamadığımız, yolsuzluk, kayırmacılık, rüşvet haberlerini okuyor ve televizyonlarımızda seyrediyoruz. Bireysel olarak bunu eleştiriyor ya da sessiz kalıyoruz.
- Kamu ihalelerine katılıp, olağanüstü tutarlara ulaşan teklifleri verenlerden bazılarının, devlete çok küçük miktarlarda vergi ödediklerin öğreniyoruz. Bireysel olarak bunu eleştiriyor ya da sessiz kalıyoruz.
- Ödediğimiz vergilerin yarısından çoğunun iç borç faizi olarak ödendiğini ya bilmiyor ya da bilsek de bireysel olarak bunu eleştiriyor veya sessiz kalıyoruz.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Ama artık bunlar bizi rahatsız etmeli. Sorumluluğunun bilincinde olan bir yurttaş olarak duyarsız ve sessiz kalmamalıyız. İşte **VAVEK** bunun için kuruldu. Bir araya gelerek sesimizi daha güçlü bir şekilde duyurmalıyız. Bireysel çabalarımızı **VAVEK** çatısı altında yaşama geçirmeliyiz. Böylece sesimiz daha güçlü çıkacak ve ödediğimiz vergilerin bize hizmet olarak dönmesini sağlamaya çalışacağız. Artık daha iyi sağlık, daha iyi eğitim, daha iyi çalışan bir yargı sistemi istemeliyiz. Vergisini ödeyen bir yurttaş olarak bunları istemek bizim en doğal hakkımızdır.

Biz, yasalara saygılı birer yurttaş olarak, ödediğimiz vergilerden yoksullara kaynak ayrılmasını doğal karşılıyor ve bunu sosyal devletin bir gereği olarak kabul ediyoruz. Çünkü biz, aşırı varlıklılarla aşırı yoksulların oluşturduğu bir toplum olmamalıyız. Bizler, "**tasada ve kıvançta**" birlikte yaşayan, gelir dağılımı olabildiğince dengeli bir toplum yaratmak zorundayız. Bunun için de devletin gelirlerini tam toplamasını ve harcamalarını optimal verimliliği sağlayacak şekilde yapmasını istemek ve izlemek durumunda olmalıyız. Çünkü bizler, bu ülkenin işçisi, işvereni, memuru, esnafı yani yurttaşları olarak ödediğimiz vergilerin nerelere, hangi amaçlarla harcandığını bilmek ve sorgulamak zorundayız. Unutmamak gerekir ki, vergi bilinci, sorgulamasını bilen toplumlarda ve "**devletin hesap verdiği ölçüde**" gelişir.

VAVEK ne istiyor?

- Kamu maliyesi saydam hale getirilmelidir.
- Kamu gelirleri ve harcamalarının toplam ve ayrıntılı dökümleri düzenli olarak yayımlanmalıdır.
- Sosyal güvenlik primlerinin nasıl, nereye ve kimler için harcandığı açıklanmalıdır.
- Bütçe dışında oluşturulan kaynaklar, Bütçe sistemine dahil edilmeli ve bu kaynakların nerelere, hangi amaçlarla harcandığı açıklanmalıdır.
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu gibi, kamuda biriken kaynakların nasıl değerlendirildiği ve bu kaynakların nerelere hangi amaçlarla harcandığı düzenli aralıklarla açıklanmalıdır.
- Vergi muafiyet ve istisnalarından yararlanan kesimler nedeniyle, vazgeçilen vergi tutarları açıklanmalıdır.
- Vergi teşvikleri, sektörler ve bölgeler itibariyle açıklanmalı ve teşviklerin ne ölçüde amacına ulaştığı kamuoyuna düzenli aralıklarla duyurulmalıdır.
- Kamu çalışanlarının hizmet maliyetleri araştırılmalı ve araştırma sonuçları düzenli aralıklarla yayınlanmalıdır.
- Vergi toplama maliyeti her yıl duyurulmalıdır.
- Vergi uyuşmazlıklarının sonuçları (uzlaşma ve yargılama sonuçları) açıklanmalıdır.
- Vergisini tam ve zamanında ödeyen yurttaşları, cezalandırma sonucunu doğuran vergi affi uygulamalarına son verilmelidir.
- İmar aflarıyla, tapu tahsisleriyle kamu arazilerinin seçim yatırımı olarak kullanılması durdurulmalıdır.

- Kamu bankalarında oluşan görev zararları, nedenleriyle birlikte düzenli aralıklarla açıklanmalıdır.
- Vergi gelirlerinden pay alan kamu kurum ve kuruluşlarının, yaptıkları harcamalar, sundukları hizmetler ve çıkan uyuşmazlıklar konusunda kamuoyu bilgilendirilmelidir.
- Çifte vergilemeyi önlemek amacıyla, yapılan vergi iadelerinin tutarları ve kimlere ne kadarlık bir vergi iadesi yapıldığı düzenli aralıklarla açıklanmalıdır.
- Kamu hizmetlerinden yararlandığı halde, vergi ve sigorta primlerini ödemeyerek toplumsal görevini yerine getirmeyen vergi ve sigorta yüzsüzleri kamuoyuna düzenli aralıklarla açıklanmalıdır.
- Yasadışı gelir transferi olan rüşvet ve yolsuzlukla daha etkin mücadele edilmeli, sağlıksız unsurlar kamu yönetiminden süratle ayıklanmalıdır.
- Kamu, yaptığı tüm mal ve hizmet alım ve satımlarında şeffaf olmalı, sonuçlar düzenli aralıklarla kamuoyuna açıklanmalıdır.
- Kamu harcamalarını TBMM adına denetleyen Sayıştay, daha etkin hale getirilmeli ve yerindelik ve gereklilik denetimi yapmasına olanak sağlanmalıdır.
- Kamu yönetimi, özellikle mali yönetim saydam hale getirilmeli ve kamu yararı doğrultusunda etkin hizmet sunması sağlanmalıdır.
- Kamu, gittikçe güçlenen sivil toplum örgütlerinin önerilerini dikkate almalıdır.

Bilgi edinme hakkı

İyi çalışan kamu yönetimi, kendisini kamuoyunun denetimine açan yönetimdir. Bunun en önemli koşulu da yönetimin saydam olması, bir diğer anlatımla kendisiyle ilgili bilgileri sürekli olarak kamuoyuna duyurmasıdır. Bu aynı zamanda yurttaşların bilgi edinme haklarının da bir gereğidir. Çünkü vergisini ödeyen her yurttaş, ödediği vergilerin nerelere harcandığını bilmek ve harcamaları sorgulamak hakkına sahiptir ve sahip olmalıdır. Bilgilendirme hakkının sürekliliği ve çerçevesinin belirlenmesi amacıyla bu hakkın yasal güvenceye kavuşturulması gerekir. Bu güvence, sivil toplum örgütlerinin toplumsal baskısını artıracak ve kamunun daha sağlıklı çalışmasına ortam hazırlayacaktır.

Hakkını isteyen tüketici olmak

Vergi yükümlüsü, kamu hizmetlerini satın alan bir tüketicidir. Kamu hizmetlerini tüketen ve bunun için vergi ödeyen yükümlülerin olabildiğince düşük maliyetle ve yüksek kalitede hizmet talep etme hakları vardır. Çünkü, vergi toplayan, vergiden pay alan ve alınan vergileri harcayan tüm kamunun, vatandaşa düşük maliyetli, yüksek kalitede hizmet sunması esastır. Kamunun savurganlık gibi bir lüksü olmamalıdır. **VAVEK** bu temel ilkenin takipçisi olacaktır. Ayrıca **VAVEK**, kamudan hizmet bekleyenlerin öncelikle ödemeleri gereken vergileri zamanında ve tam olarak ödemelerini, ödemeyenlerin de kamuoyuna açıklanmasını istemektedir. Çünkü ülkesine ve yaşadığı topluma karşı sorumluluk duyan insan, öncelikle yasaların öngördüğü yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirmek durumundadır. Kamudan daha kaliteli hizmet bekliyorsak (eleştiride haklı olmak için) yurttaş olarak, öncelikle yasal yükümlülüklerimizi yerine getirmeliyiz. Hak istemenin maliyeti, yasaların öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmektir.